

A munka használását nagyban elősegíti a négyféle index, melyekben a szerzők és kiadók névsora, a halotti és lakadalmi költeményekhez való névjegyzék, a brassói egyletek és végre a nyomdászok nevei vannak alfabétikus rendben felsorolva.

Az e munkában felsorolt nyomtatványoknak tekintélyes része az ev. gymn. könyvtárában van meg; s így a szerző személyesen vehette rólok a címmást. Az irodalmi művek közül Szabó Károlyt és Trausch Schriftsteller-Lexikon-ját használta. Jelentékeny forrásul szolgált Teutsch J. német tanítónak 1749-ben készített és kéziratban maradt műve, melyben a Brassóban nyomtatott és brassói születésűek által kiadott munkák vannak felsorolva.

Örvendünk, hogy hazai bibliographiai irodalmunk Gross-nak e becses művével gyarapodott.

HELLEBRANT ÁRPÁD.

Die deutsche Sprache von Dr. Otto Behaghel, Prof. an der Universität zu Basel. Leipzig-Prag, 1886, 231 l. Ára kötve 60 kr. (*Das Wissen der Gegenwart*, LIV.)

E jeles kis könyvet igen melegen ajánlhatom, nemcsak azoknak, kik a német nyelvvel, hanem egyáltalában mind azoknak, kik bármely nyelvvel foglalkoznak. A szerző természetesen első sorban a német nyelvnek eredetét, fejlődését és sorsát tárgyalja és a mai német nyelvnek állapotát rajzolja; de egyszersmind annyi általános nyelvészeti kérdést érint és a tulajdonképi német nyelvi problémák tárgyalásánál annyi figyelemmel van azoknak természeti (lélek- és élettani) alapjaira, hogy a más nyelvvel foglalkozó olvasó is sokat tanulhat e műből, mit saját tanulmányai terén sikerrel alkalmazhat, vagy a mi őt más nyelvek rokon jelenségeinek felkutatására, illetőleg megmagyarázására figyelmessé teheti.

Behaghel könyve, bár a szerző ezt sehol nem mondja, mégis kétségtelenül Schleicher Ágost legismeretesebb és legszebb könyvének (*Die deutsche Sprache*, először 1860) helyébe kíván lépni. És méltán. Schleicher könyvének már második kiadása (1869) szerzőjének halála (1868) után jelent meg teljesen változatlanul, s azóta még két kiadást ért, de javításokban nem részesült. Ma e könyv, szoros értelemben vett grammatikai része épen úgy, mint gyönyörűen írt általános tájékoztató bevezetése, elavult s telve van a tudomány fejlődésétől túlhaladt adatokkal és tanokkal. Behaghel műve is a nagy közönséghez fordít; úgy szólván leírása ez a német nyelv múltjának és jelenének, s annyit ölel fel, a mennyit művelt embernek anyanyelvéről tudnia kellene (de sehol a világon tényleg nem tud). Bevezetésül a nyelv tudományba is szolgálhat e mű, mely a legaprólékosabb dolgokban is teljesen a tudomány

színvonalán áll és a német nyelvnek minden lényegesebb, tanulságosabb vagy érdekesebb oldalát, a kisebb jelentőségűeket is szabatosan fejtegeti vagy legalább röviden érinti.

A könyv két főrészből áll. Az első, általános résznek első fejezete tárgyalja a német nyelv történetét az árja ősnyelv korától egészen a jelenkorig, tehát a germán nyelvek eredetét, rokonsági viszonyait és elágazását. A német nyelvnek ismeretes sajátos fejlődésénél fogva nagy jelentőségűek a szójárások, melyeknek elterjedését, egymáshoz és az írott nyelvhez való viszonyát, jelentőségét és értékét B. szépen fejtegeti. Legérdekesebb e fejezetnek az a része (p. 27—62), mely az új felnémet irodalmi nyelv létrejöttét, a szójárásokhoz való viszonyát, az írott és beszélt nyelv eltéréseit és az egységes irodalmi nyelvnek előnyeit és különösen hátrányait tárgyalja.

Az első rész második fejezete tárgyalja a német nyelv belső történetét, mely két processusra vezethető vissza: 1. a nép a hagyományos nyelvi anyaggal él, de ez anyag a hangtörvények és az analogia befolyása miatt folytonos módosulásban van; 2. a hagyományos anyag elégtelennek bizonyul; melyek ez elégtelenség okai? miképpen segítünk e bajon? Ez utóbbi kérdésre két fejezetben felel B., melyeknek egyike a jelentés módosulásáról, másika az új szók alkotásáról szól. Ennek némileg kiegészítése ez első rész harmadik fejezete, mely az idegen nyelvek hatását a németre tárgyalja. — E második fejezet a könyv legtanulságosabb része.

A második főrész specialisan a mai német irodalmi nyelv leírásának és megmagyarázásának van szentelve és szólhat fejezetben a német helyesírásról, a hangsúlyról, a német nyelv hangtanáról, a flexióról, a mondattanról és a tulajdonnevekről. Ez a rész tehát valóságos újfelnémet grammatika, csak hogy történeti alapon, kellő körütekintéssel, érdekesen és tanulságosan írt német grammatika, melyet az is élvezettel olvashat, ki a német nyelv iránt közelebbről nem érdeklődik. Kár, hogy a szerző sehol a tárgyalt kérdések irodalmára nem utal, és hogy szómutatót nem csatolt a kötethez, mely pedig annál szükségesebb, mert B. számtalan példával és szómagyarázattal kíséri fejtegetéseit. Különben e kis könyv kitünő munka a maga nemében, mely még azt a kívánságot is ébreszti bennünk, vajha akadna nálunk hivatott nyelvészeink közt ügyes író, ki e kötet mintájára a magyar nyelvről hasonló tárgyú és irán-nyú könyvet írta.

1886. október 10.

HEINRICH GUSZTÁV.